

A painting of a woman with reddish-brown hair, wearing a green dress, holding a thin branch. She is looking upwards. The background is a blue sky with white clouds and a dark, hilly landscape. The painting has a textured, expressive style.

AI och källkritik för framtidens statsvetare – från undervisning till yrkesliv

Lisa Larsson

Universitetsbibliotekarie på Göteborgs Universitet

lisa.larsson.2@ub.gu.se

A painting of a woman with reddish-brown hair, wearing a green dress, holding a thin, dark branch. She is looking upwards with her mouth slightly open. The background is a vibrant blue sky with soft, white clouds. In the lower part of the image, there is a dark, silhouetted landscape with a mountain range under a lighter blue sky.

AI och ~~kätkritik~~ kritik för framtidens statsvetare – från undervisning till yrkesliv

Lisa Larsson

Universitetsbibliotekarie på Göteborgs Universitet

lisa.larsson.2@ub.gu.se

Min arbetsplats:

Göteborgs universitet grundades 1891 och är ett av Sveriges största och äldsta universitet med över 53 000 studenter, 2 000 doktorander och 6 700 anställda.

Vad gör jag på jobbet?

Undervisar studenter i “information literacy” inom samhällsvetenskaperna.

Jag strävar mot att använda etik och kritiska perspektiv i mitt arbete, och att koppla de förmågorna ihop med studenternas privat- och arbetsliv.

Jag jobbade tidigare med digital delaktighet och MIK som IT-bibliotekarie.

ALGORITMERNAS VÄGAR ÄRO ICKE OUTGRUNDLIGA

- STULET AV JULIA RAVANIS

LISA LARSSON, FD.IT NUMER UNDERVISANDE BIBLIOTEKARIE

Vad gör jag på jobbet?

Digital motståndskraft mot algoritmiskt våld i en osäker tid

Naturvetenskap & IT
Samhälle & ekonomi

Främmande makter använder i allt högre grad digitala system som vapen för att påverka opinioner, destabilisera samhällen och orsaka skada. Hur kan vi förstå och hantera hybridkrigföring och algoritmiskt våld?

Seminarium

"The demon-haunted world"

Stulet av Carl Sagan
Lisa Larsson
Universitetsbibliotekarie på Göteborgs Universitet
lisa.larsson.2@ub.gu.se

AKT 1:

- Två jobbiga telefonsamtal med professorn
  - Att tala om varandra
  - Att inte tala samma språk
  - Sedan tystnad
- Ett fysiskt möte där vi gjorde en plan inför VT25
  - Även om vi inte helt förstod varandra
  - Planen var **AI och källkritik**

Problemet:

- Källkritik löser allt. Även AI:s intåg.
  - Man kan ju bara säga att allt de skapar är tendentiöst?

Problemet:

- Källkritik löser allt. Även AI:s intåg.
  - Man kan ju bara säga att allt de skapar är tendentiöst?

Detta ledde fram till en 3h workshop med titeln:

**Källkritiken är död, länge
leve källkritiken!**

Lisa Larsson

Universitetsbibliotekarie

Samhällsvetenskapliga biblioteken

Lisa.larsson.2@ub.gu.se

Workshopen:

- Vad är källkritik, vilka begrepp hör till den sfären inom högre utbildning
- Hur kopplas desinformation till AI
  - Teknik
- Modernare varianter av källkritik för den ”digitala eran”
  - Varför de sällan funkar
- AI och politik
- Vad ska vi göra då?
- Flera övningar
  - Syntetisk data (fabricering och falsifiering för oss)
  - Undersök ett välkänt påstående ”AI och mänsklighetens död”
  - 2 texter skrivna av forskare om kriget i Ukraina, och möjligheten att använda AI för att söka information och dessutom bedöma ämnet

Alltså, det krävdes så mycket arbete:

Källkritikens bekymmer med AI

Källkritik och dess begreppsliga relationer

- **Källa** är det vi hämtar idéer eller information i någon form från
- **Kritik** är att ha konsten eller **förmågan att bedöma**
- **Källkritik** inom en rad discipliner betyder att vi behöver värdera en källas *trovärdighet*, *informationskvalitet* och *relevans*.
- Bonus: Det finns en 1000 ord lång prompt att klistra in för att förbättra en chatbotts källkritiska förmågor...

Källkritiska kriterier

Äkthet: Är källan vad den utger sig för att vara?

- Vad är det jag har framför mig?

Tendens: Finns det en agenda, bias eller särintresse?

Beroende: Är informationen en primär- eller sekundärkälla?

- Tertiär = Är det flera källor som blivit en sammanfattning och är de då oberoende av varandra?

Tidsaspekt: Hur aktuell är informationen och är det viktigt?

Detta har i modern kontext blivit MIK, *literacy*, CRAAP, SIFT

”The issue of selection”: Från reaktiv approach

”Jag hittade detta när jag sökte, vad tror du om det?”

Läs mer i *Paradoxes of Media and Information Literacy*

”The issue of selection”: Till proaktiv approach

”Jag vet var denna information kom från och varför jag ser den, och därför kan jag lita på informationen för det syfte jag behöver den för”

Läs mer i *Paradoxes of Media and Information Literacy*

Jag och de yrkesverksamma

AKT 2:

- Ett telefonsamtal från en konferensbokare.
- Professorn har tipsat om mig.
- De som jobbar i kommuner, regioner och på statliga myndigheter med utredningar vill veta hur ”*de ska tänka om AI och källkritik*”...

Att utreda (i förhållande till informationssökning)

...innebär att *ta fram information* liksom olika skäl eller perspektiv på frågan eller saken

Innehåll:

Källkritik, källtillit och sökkritik i en AI-fierad informationsvärld

Källkritikens bekymmer med AI

Att tänka annorlunda

”Vi formar våra verktyg, sen formar de oss”

”Jag tror vi är redo för någon som du”

- 1) Kvinna och pratar om AI verkar ovanligt
- 2) Att förklara begränsningar vad chatbottar kan och inte kan verkar ovanligt på arbetsplatser
- 3) Att påminna om ”*kritiskt tänkande*” i arbetslivet verkar ovanligt
- 4) Att få prata om sina tankar/misstankar kring AI verkar ovanligt
- 5) Alltså att sätta ord på upplevelser
- 6) Att det är dags för Carl Sagan 30 år senare...

Jag är så trött på AI

AKT 3:

- Jag har fått ett mejl från professorn:
  - .....
  - 2x2h AI, obligatoriska. Schemalagda som en heldag 24/11

min plan:

- AI 1: AI som språk
- AI 2: AI som källa till information

AI 1: med fokus på AI som språk

- Vad består AI av?
- Språk
- Vad kan vi göra

Vad består AI av?

Jag pratade om teori

Jag pratade om ideologi

Vi gjorde en "absurd" övning

DE LYSSNADE

Språk

Jag pratade om stenåldern

Jag pratade om maskinspråk

Jag läste ”poesi” (Jonas Ivarsson *When machines speak*)

Jag visade en scen ur tv-serien *Pluribus*

Jag pratade om allt möjligt om språk innan jag kom till det tråkiga om promptning

OCH DET SYNLIGGJORDE VARFÖR PROMPTNING HAR EN FORM

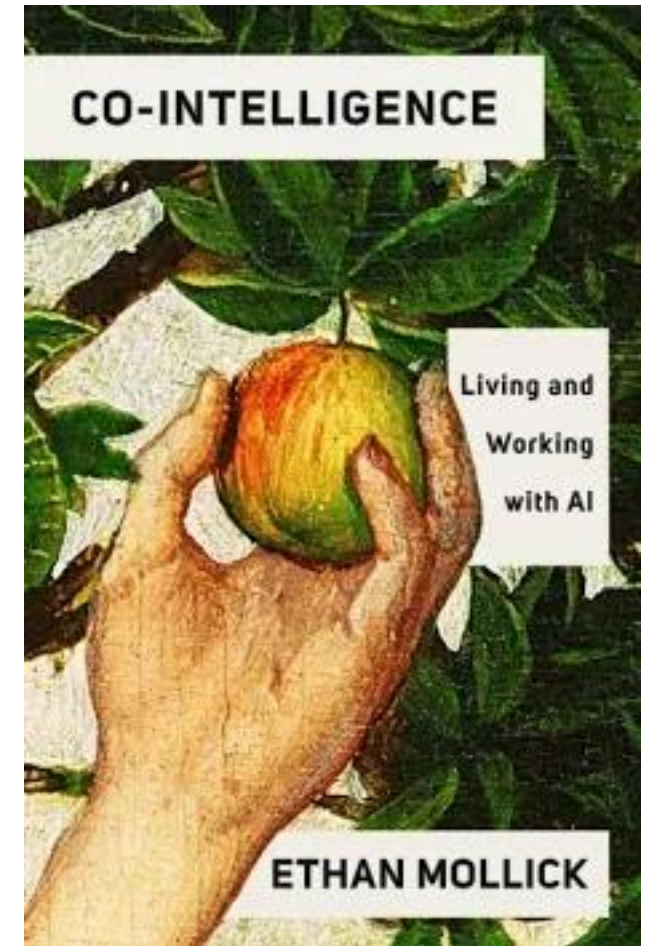
Vad kan vi göra?

Jag pratade om olika saker AI skapar

Jag pratade om Ethan Mollick: jag tycker inte så mycket om det han skriver, men några saker är tänkvärda, och gör en poäng av det

Sen byggde vi chattbotar för en fiktiv minister på temat Digitalt Utanförskap

OCH DE FICK SYN PÅ KOMPLEXITETEN I DET TILL SYNES ENKLA!

AI 2: AI som källa

- Begreppen som vi ska ha med oss
- Kritiskt tänkande/Källkritik/ Att tänka annorlunda
- Källkritikens bekymmer med AI (den gamla övningen om kriget)
- Teknik runt aktiviteten ”att söka”

Övning:

Läs Jeffrey Sachs text:

- <https://www.jeffsachs.org/newspaper-articles/wgtgma5kj69pbpndjr4wf6aayhrsxm>
- Vilka delar av texten kan vi med hjälp av källkritiken granska?

Läs ett svar till Sachs:

- [Open letter to Jeffrey Sachs on his position regarding Russian war on Ukraine](#)
- Använd en av promptarna för AI för att stödja oss i granskningen?

SIFT kan anpassas till användningen av AI-verktyg:

Stop:

Var medveten om att AI kan låta säker även när den har fel.

Investigate:

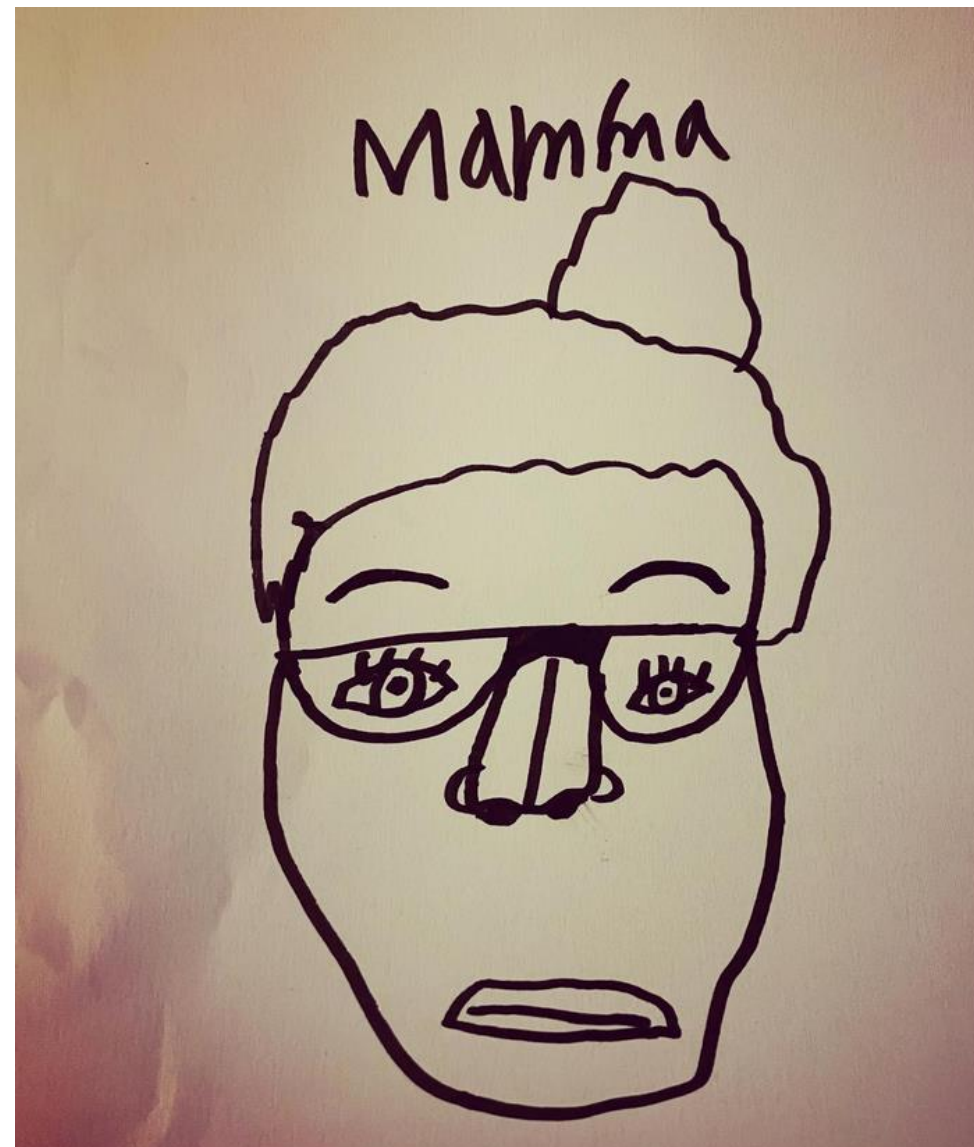
Vilken modell använder du? Har den webbsökning aktiverad? Kända begränsningar?

Find better coverage:

Använd AI som startpunkt, men kontrollera fakta i andra databaser, forskningsartiklar eller primärkällor.

Trace:

Be AI om ursprungskällor till påståenden, och kontrollera dem själv.

Exempel på prompt (Mike Caulfield):

Läs detta__påstående som en historiker:

Analysera evidensen för påståendet att _____ och sammanställ en tabell som kopplar varje bevis till ett motargument samt anger hur starkt respektive bevis är.

Studenternas bekymmer:

När vi har en text uppe i vår webbläsare nämns den/författaren av ChatGPT (i detta fall)

Den som inte har den öppen nämner inte densamma
= allt är nytt hela tiden och aldrig replikerbart

Att be en historisk person eller koppla valfri teori till vad som helst bara betyder att vi får allt vi ber om, i vårt "absurda" fall så kan Aristoteles analysera allt vi ber om.
= AI kan inte synliggöra det osynliga

Man får svar som man frågar:

Hur provocerade NATO kriget i Ukraina?

Har NATO provocerat fram kriget i Ukraina?

Argumentationsanalys och källtillit i deras medvetande

Vilka experter eller organisationer vet mer än vi om ämnet?
Hur publicerar de experterna eller organisationerna den kunskapen?

Vi måste bestämma oss vilka vi har tillit till utifrån tanken om hur vi skapar kunskap och "goda grunder" för att veta något.

Källkritik är bra när något kan vara sant eller falsk, men inte vid ideologiska uttalanden, då behöver vi argumentationsanalys, eller normkritik eller helt enkelt våga tänka annorlunda.

Vi kan träna oss i att tänka kontraintuitivt och se det andra inte ser.

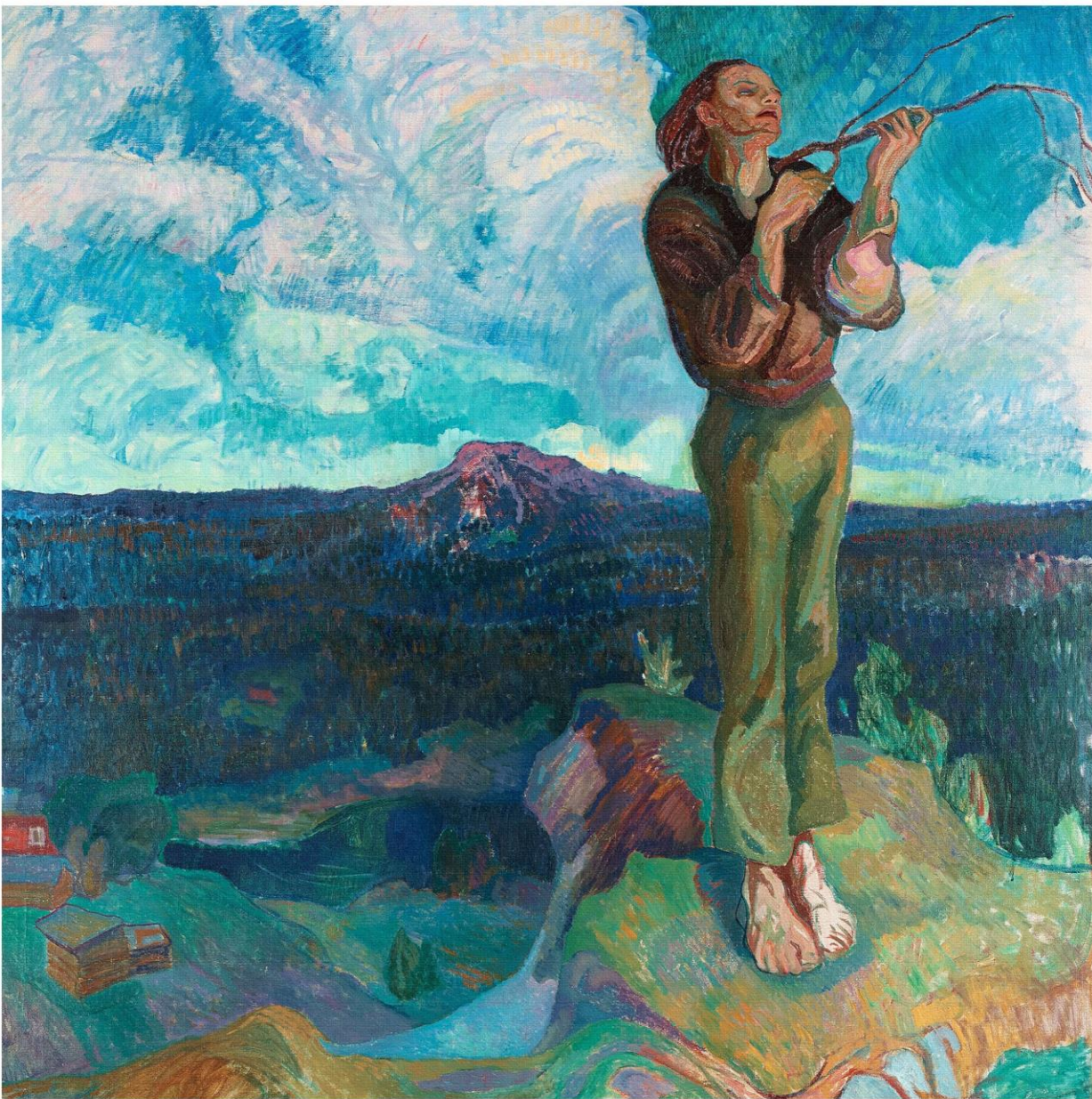
Och vad blev det av detta....

Jag hoppas de fick syn på sina egna praktiker.

Jag upplever att de tycker detta är spännande, att någon pratar med dem om AI inte bara i en mycket smal kontext, utan drar strecken mellan ideologi, politik, hur deras informationsomvärld ser ut.

Att allt ansvar inte ligger hos dem utan i hur systemen är utformade, det betyder inte att de inte är ansvariga för det de gör på universitetet och sen på arbetet.

De ställer frågor om hur information tillgängliggörs, EGENTLIGEN, eftersom allt bara är på webben.

Dåren, 1907, Axel Törneman

Astronomen Carl Sagan sa:

När utbildning förblir oförändrad under mycket långa tidsperioder förs kunskap vidare oförändrade till nästa generation. Men när det som behöver läras förändras snabbt – särskilt inom loppet av en enda generation – blir det mycket svårare att veta vad som ska läras ut och hur det ska läras ut.

Då börjar studenter klaga på bristande relevans, och respekten för de äldre minskar. Lärare förtvivlar över hur utbildningsstandarderna har försämrats och hur likgiltiga studenterna har blivit. I en värld i förändring behöver både studenter och lärare lära sig en avgörande färdighet – att lära sig hur man lär.

(Sagan 1996, s.321)

**Tankar, vill du säga att jag har fel, vill du prata vidare, vill du ta del av
något:
lisa.larsson.2@ub.gu.se**